

Miljöåterställning i Granån, Kvarnbäcken och Töreälvens utlopp

Länsstyrelsen Norrbottens län | 010-225 54 50 | norrbotten@lansstyrelsen.se

Projekt-id: BD017

Granån och Kvarnbäcken | Överkalix/Kalix | Töreälven Huvudavrinningsområde
5000

Vattenförekomster: WA79276910, WA52432585 och WA20671076, WA10936309

En vattendragssträcka i Tallån som blev hårt rensad under flottningsepoken.
Foto: Mikael Nilsson Fiskmiljö

Länsstyrelserna

Projektområde

Granån och Kvarnbäcken är biflöden till Töreälven som mynnar ut i Bottenviken vid Töre. Granån är 12 kilometer lång och börjar i Granträsket i Överkalix kommun och den mynnar i Tallån i Kalix kommun. Kvarnbäcken är 8 kilometer lång och börjar i Bredträsket och mynnar i Töreälven i Kalix kommun. Töreälven mynnar ut i Bottenviken vid Töre. Den nedersta delen av älven rinner genom Töre samhälle. Återställningsarbetet i Töreälven avser delar av älven från utloppet av Bölträsket ned till mynningen i havet. Alla tre vattendrag ingår i Kalix och Töre älvars vattenrådsområde. Töreälvens vattensystem har prioriterats för åtgärder av vattenrådet. Vattendragen är typiska skogsvattendrag som har sin start i Norrbottens inland där marktypen domineras av barrskog. Det finns inga vattenkraftverk i hela Töreälvens avrinningsområde men det finns rester av en flottningsdammar. I utloppet av källsjön Granträskets utlopp finns en stentröskel som hindrar fiskars och andra djurs vandring i vattendraget. Vattenkemi i Tallån har undersökts sporadiskt i samband med övervakning av flodpärlmusselbestånd. I samband med den senaste provtagningen i augusti 2018 var vattnet starkt brunfärgat och näringsfattigt. pH var nära neutralt vattendraget hade god buffringskapacitet. Det är inte klarlagt om vattendragen hyser bestånd av flodpärlmussla. Population finns i avrinningsområdet i bland annat Tallån. Det finns även uter i systemet.

Länsstyrelsen har karterat biotoper och åtgärdsbehov i Granån och Kvarnbäcken 2018 och i Töreälven 2024. Flottningspåverkade strömsträckor i Töreälven, från Tjäruträsk ned till mynningen, har 2016 till 2018 åtgärdats av Kalix kommun genom återutsättning av sten och att återskapa lekbottnar. Åtgärden var prioriterad av vattenrådet. Även Tallån har restaurerats genom länsstyrelsen 2022 till 2024. Vandringshinder i biflöden har åtgärdats av Sveaskog och SCA.

Orsak till åtgärder

Granån, Kvarnbäcken och nedre delen av Töreälven har betydande påverkan på hydrologisk regim, morfologi och konnektivitet på grund av att de nyttjats av flottningen. För att underlätta för timrets framfart i vattendragen rätades och rensades vattendragen på block och sten. Många vattendrag liknande mer diken då de smalnades av för att få vattnet att rinna snabbare. Längs stränderna la man upp sten i stenkistor eller bara som erosionsskydd. Det har gjort att det viktiga utbytet mellan vatten och land inte har skett. När sten och block togs bort fanns det inget som kunde hålla kvar lekgruset och detta spolades bort eller kompakterades och trycktes fast i botten av de schaktmaskiner som rensade undan sten och block i fåran.

Lekbottnar är en av de stora bristerna i hela avrinningsområdet. Flottledsrensningarna har rubbat de naturliga processerna i vattendraget och är ett av de största miljöproblemen i våra vatten. Det finns rester av en flottningsdamm i övre delen av Granån, i anslutning till utloppet från Granträsket. Dammen är utrivnen, men delar av slussgolvet finns kvar och det är problem med att sjön inte håller vattennivån efter utrivning. I nedre delen av Töreälven kan rensningarna härröra från historisk järnindustri och kvarnverksamhet. Där finns flottningsrensade forssträckor som omfattats av äldre åtgärdsinsatser, men det finns stor potential i att komplettera med åtgärder som bygger på nyare metoder och erfarenhet.

Vad vi vill förbättra

Projektets mål är att återställa Granån, Kvarnbäcken och Töreälvens hydrologi, morfologi och konnektivitet och få mer naturliga och funktionella livsmiljöer. Nuvarande livsmiljöer är alltför homogena sett till bottenstruktur, djupförhållande, flöde och utbyte med strandzonen. Lekområden, uppväxtmiljöer och ståndplatser för fisk behövs i vattendraget. En större variation i livsmiljöer gynnar många vattenlevande arter. Vi hoppas förbättra livsvillkoren för Natura 2000-arterna flodpärlmussla, utter och stensimpa samt gynna havsöring.

Öringen är viktig för flodpärlmusslan i en del av dess livscykel så för att få reproducerande bestånd behövs ung öring flodpärlmusslans larver kan använda som värdjur. Även andra djur och växter som lever i vattendragen kommer att gynnas av våra åtgärder. Åtgärderna ska återställa vattenhabitat som idag är invallade på grund av kanaliseringen och öppna upp avstängda sidofårar. De hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna ska uppnå minst god status.

Planerade åtgärder och aktiviteter

Miljöåterställningen syftar till att förbättra eller att återskapa skadade eller förstörda vattenmiljöer. Strömsträckornas kontakt med svämplanet återskapas genom att invallningen grävs bort och sten och block återförs till vattendraget. Resultatet ska vara en flikigare strandkant och en tydlig djupfåra och variationer i flöde, djup, strukturer och bottensubstrat över vattendragets bredd. Avstängda sidofårar öppnas upp och tillgängliggörs. Död ved tillförs. Det görs främst med grävmaskiner men även manuellt med handverktyg. Lekbottnar brukar behöva manuell justering och vi arbetar enligt den så kallade Hartijokimetoden.

Det är stora ingrepp som görs i vattendraget då i princip hela vattendraget återställs på vissa sträckor. För det krävs för det mesta tillstånd, antingen dom från mark- och miljödomstolen eller anmälan till

Länsstyrelsen. Vi kommer också att ta in markägarnas medgivande ha en aktiv dialog med markägare och lokalbefolkning. Detta är en väldigt viktig del i projektet för att få förståelse för vad vi gör samt för att underlätta för kommande projekt. I detta fall är det markägare och boende i närheten av vattendraget och sjön som initierat åtgärden vilket underlättar för att få medgivanden. Töre samfällighetsförening är en viktig kontakt i arbetet.

Åtgärdssträckorna kommer att sökas av för flodpärlmussla inför åtgärdsstart. Om vi hittar musslor kommer dessa att plockas upp och flyttas till ett, av grävmaskinerna, opåverkat ställe. När miljöåterställningen är klar flyttas musslorna tillbaka. Vi kommer att använda oss av den kunskap vi har fått av att driva andra liknande projekt, som EU-LIFE-projekten Remibar, ReBorN, TRIWA och ReVives.

Planerad uppföljning

Åtgärderna kommer att dokumenteras i kartapplikationer direkt i fält när åtgärderna utförs. Där lägger vi in uppgifter om åtgärdade sträckor, öppnade sidofårar, antal lekbottnar, död ved och så vidare. Där går det även att lägga in bilder. Detta kommer senare att överföras till databasen "Åtgärder i vatten". Långsiktig uppföljning sker genom övervakningsprogrammet för flodpärlmussla. Funktionen hos lekbottnar ska följas upp med fältbesök och elfiskeundersökningar. 85 procent av strömsträckorna ska vara åtgärdade för att vattenförekomsterna ska få god status enligt de hydromorfologiska parametrarna i vattendirektivet.

I samverkan med

- Havs- och vattenmyndigheten
- Kalix och Töreälvars vattenråd
- Töre samfällighetsförening

Länkar

[Hemsida ReBorN LIFE](#)

[Hemsida ReMiBar](#)

[Hemsida TRIWA LIFE](#)

[Hemsida LIFE Revives \(engelska\)](#)

[Granån 1, vattenförekomst VISS](#)

[Granån 2, vattenförekomst VISS](#)

[Kvarnbäcken, vattenförekomst VISS](#)

Töreälven, vattenförekomst - VISS

Länsstyrelserna

www.lansstyrelsen.se